

תגובה להמלצות ועדת טרכטנברג
מדינת רווחה לא תצא מזה
27.9.2011

המלצות הועדה לשינוי כלכלי-חברתי מהוות המשך ישיר של התפיסה הכלכלית של התכנית לייצוב המשק מ-1985. עיקרה צמצום ההוצאה הממשלתית, התמקדות בצמיחה ובהפחתת הגרעון כיעד כלכלי מרכזי ובמגזר העסקי כמחולל הצמיחה באמצעות שוק "חופשי". הועדה הציעה תיקונים מסוימים לעיוותים שיצרו שלושה עשורים של מדיניות כלכלית זו בעיקר באמצעות מנגנוני שוק והידוק הרגולציה. **בכך התעלמה הועדה מהדרישה שעלתה מהמחאה לכינונה של מדינת רווחה ושינוי השיטה הכלכלית בישראל.**

התפיסה המקרו כלכלית המנחה את הוועדה היא המשך המדיניות הכלכלית הניאו-ליברלית של העשור האחרון: הצמדות לכלל פסקאלי שרירותי המגביל את הוצאות הממשלה (בשנים 2012-2011 תקרת ההוצאה עומדת 2.66%) ולמתווה של שמירה על גרעון תקציבי נמוך. המשמעות היא שגם אם הכנסות המדינה יגדלו, למשל ממיסים, ההכנסה העודפת תשמש להורדת יחס חוב/תוצר ולא לתוספת לתקציב המדינה.

באין הגדלה של תקציב המדינה, המקורות הפנים-תקציביים למימון השינויים שמציעה הועדה הם שניים: שינוי קל בהרכב המיסוי וקיצוץ בתקציב הביטחון.

קיצוץ בתקציב הביטחון הוא משימה קשה מבחינה פוליטית. לא הייתה ממשלה בעשור האחרון שקיצעה בתקציב הביטחון, נהפוך הוא. תקציב הביטחון בפועל היה גדול לאין שיעור מתקציב הביטחון שאושר בכנסת. הסתמכות על קיצוץ בתקציב הביטחון כערובה להגדלת ההוצאה האזרחית והרחבת השירותים החברתיים מוטלת בספק.

הבשורה החשובה ביותר של הועדה היא **עצירת מדיניות הפחתת המיסים** שהחלה בשנים 2003-2002 (מס הכנסה, מס חברות ומע"מ). מעבר לכך, הועדה מדברת ב"שפה חברתית" של מיסוי פרוגרסיבי שיקטין את האי שוויון, אולם בפועל המלצותיה מתונות מאד:

ההמלצות כוללות העלאה של 1% במס החברות לשיעור של 25%, שיעור שהוא עדיין נמוך ממוצע מס החברות במדינות ה-OECD;

העלאה של מס על רווחי הון, דיבידנדים וריבית ב-5%, המלצה דומה ניתנה כבר בשנת 2000 על ידי ועדת בן-בסט;

העלאת שיעורי מס הכנסה במדרגות השכר הגבוהות, צעד מבורך כשלעצמו אך אין בו בכדי לצמצם את פער ההכנסות העצום בשוק העבודה.

למרות הקריאות להטלת מס ירושה או עיזבון, מיסוי הקיים במרבית המדינות ובוטל בישראל ב-1981, הועדה בחרה שלא להמליץ על הטלת מס עיזבון/ירושה.

הועדה לא התמודדה כלל עם מערך הטבות המס ששוויו מוערך בכ-36 מיליארד ש"ח בשנה, הטבות המשרתות יותר מפעלים במרכז מאשר בפריפריה ויותר בעלי אמצעים מאשר בעלי הכנסות נמוכות.

ההמלצה להעלאת דמי הביטוח הלאומי למעסיקים מלווה בהורדה משמעותית של תקרת תשלומי הביטוח הלאומי. לא ברור האם התקבולים ממהלך זה יגדילו את תקציב המוסד לביטוח לאומי.

המלצות הועדה **בתחום התעסוקה** מבטאות באופן מדויק את תפיסת משרד האוצר ובנק ישראל בשנים האחרונות. העיקרית שבהן מתייחסת להגדלת שיעורי ההשתתפות של חרדים ונשים ערביות בשוק העבודה, באמצעות הרחבה של תכניות תעסוקתיות קיימות. הועדה מתייחסת לבעייתיות של הפרת חוקי העבודה והשכר כלי עובדים בשכר נמוך, כאשר הפתרון שמוצע הוא מוגבל מאד: הגברת האכיפה שנכשלה עד כה ושיעור נמוך של החזר מס (מס הכנסה שלילי) לעובדים עניים.

הועדה משלמת מס שפתיים להעסקה הוגנת אך אינה ממליצה על צעדים מעשיים להשגת מטרה זו, כגון איסור מוחלט על העסקה באמצעות קבלני משנה במגזר הציבורי. מנגד, הועדה משתמשת בקוד המוכר של "גמישות ניהולית" כלומר עידוד מיקור חוץ, צמצום כוח אדם ושכר דיפרנציאלי, אמצעים שמחלישים את כוחם של העובדים המאורגנים.

הדרישה לדיור בר-השגה הניעה את תנועת המחאה של הקיץ האחרון. בתחום זה הועדה ממשיכה את מתווה חוק הוד"לים של ממשלת נתניהו, ומתמקדת בניסיון לשכלל את מנגנון השוק על ידי הגדלת ההיצע. תביעתם של יושבי האוהלים למעורבות ממשלתית בתחום הדיור ולפיתוח הדיור הציבורי נותרה כמעט בלא מענה. על פי המלצות הועדה, תפקיד הממשלה מתמצה בהפחתת חסמים ותמרוץ בניה של דירות קטנות ודירות להשכרה לטווח ארוך. בנוסף, המליצה הועדה על תוספת קטנה של תקציב לסיוע בשכר דירה, אולם ללא הרחבה משמעותית של מעגל הזכאים. מחוסרי הדיור מבין שוכני המאהלים לא ימצאו פתרון בדו"ח הועדה.

בתחום החינוך ההמלצות העיקריות הן מיחזור של חקיקה משנות ה-80 וה-90 בדבר הארכת יום הלימודים וחינוך חינוך לגילאי 3-4. יישום מלא ואוניברסאלי של שני החוקים הוקפא במשך שנים במסגרת חוק ההסדרים. במענה לדרישה לחינוך חינוך מגיל 3 חודשים, מציעה הועדה תוספת תקציבית לבניית מעונות יום. בנוסף מדובר על הקלה בתשלומי ההורים לרכישת ספרי לימוד. ההמלצות הן חיוביות ואם יישומו יכולות להקל במעט על נטל התשלומים של חלק ממשקי הבית לחינוך. למרות זאת, קיים פער גדול בין המלצות הועדה לבין קריאות המחאה לחינוך ציבורי חינוך בכל שלבי הלימוד.

ההוצאה הלאומית של ישראל לבריאות נמוכה בהשוואה בינלאומית. לעומת זאת, ההוצאה של משקי בית על בריאות עלתה בין השנים 1997-2008 ב-34%. למרות זאת הועדה כמעט ולא עסקה **בתחום הבריאות**. הועדה המליצה על הגברת הפיקוח על ביטוחי הבריאות הפרטיים ללא כל פירוט האמצעים לכך. בתחום הסיעוד, המליצה הועדה על חיזוק מערך הסיוע לזקנים בקהילה ללא התייחסות לבעיות העיקריות: תנאים ירודים במעונות הסיעודיים וההקצאה הנמוכה, בעין או בכסף, להעסקת מטפלים אישיים.

בתחום יוקר המחיה ועלות מוצרי הצריכה האסטרטגיה המרכזית שמציעה הועדה היא הגברת התחרות בענפי המזון, הדלק, התחבורה והבנקאות. זהו אותו רציונל שהנחה את הפרטת ענפים אלה בשלושת העשורים האחרונים. גם בעבר ההבטחה הייתה שהפרטה תיצור תחרות, שיפור השירות והוזלת מחירים. בפועל ההבטחה לא התממשה. במקום פיקוח ישיר על המחירים, אמצעי שהוכיח את עצמו בעבר, ממליצה הועדה על עוד מאותו הדבר. הפתרון שמציעה הועדה מתבסס על הידוק הרגולציה, על ידי הרחבת פעילות הרשות להגבלים עסקיים. זאת לצד המלצות בדבר ביטול מכסים והגברת היבוא, המלצות שעלולות לפגוע בתעסוקת עובדים בעיקר בפריפריה.